

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

©2024 НЕБИЛИЦЯ О. А., НЕВЕДРОВА М. Ю.

УДК 658.8.007+372(73)
JEL: I21; I28; M31

Небилиця О. А., Неведрова М. Ю. Дослідження тенденцій розвитку загальної середньої та початкової освіти в Україні як передумова формування ефективної політики маркетингових комунікацій в закладах освіти

Мета даної статті полягає в дослідженні тенденцій розвитку загальної середньої та початкової освіти в Україні як передумови формування ефективної політики маркетингових комунікацій у закладах освіти. У дослідженні було зазначено актуальність та особливості маркетингових комунікацій у закладах освіти. Підкреслено, що вони стають не просто засобом просування освітніх послуг, а й інструментом для побудови довготривалих взаємин, створення позитивного іміджу та формування бренду освітнього закладу. Зазначено, що це вимагає від освітніх установ змінити традиційний підхід до комунікацій та використовувати нові методи, такі як контент-маркетинг, соціальні мережі та вебінари для залучення аудиторії та інформування про свої переваги. З упровадженням диджиталізації заклади освіти стикаються з необхідністю адаптації своїх комунікаційних стратегій. Так, було виділено й узагальнено основні тенденції та аспекти, які впливають на освітній сектор, а саме: цифровізація освіти, індивідуалізація навчання, підвищення якості освіти, співпраця з підприємствами. Проведено аналіз ринку освітніх послуг початкової та загальної середньої освіти в Україні в період з 2000-х років і до сьогодні. Зазначено, що до 2019 р. цей ринок мав відносно усталені тенденції, що характеризувалися активним розвитком під впливом реформ і технологічного прогресу. Проте пандемія COVID-19 і повномасштабне вторгнення Росії на територію України у 2022 р. суттєво вплинули на всі сфери життєдіяльності. Демографічні проблеми, нерівномірне фінансування та недостатність або руйнація інфраструктури у віддалених регіонах країни створили певні труднощі. Натомість у звітах, які було проаналізовано, відмічаються і позитивні зміни, пов'язані з інтеграцією нових технологій, підтримкою інноваційних підходів та розширенням мережі альтернативних навчальних закладів, що сприяє активізації розвитку та підвищення якості освітніх послуг. На основі статистичного аналізу таких показників, як кількість здобувачів повної загальної середньої освіти; динаміка народжуваності в Україні; кількість педагогічних і науково-педагогічних працівників у закладах освіти за аналізований період; зміна кількості закладів освітньої мережі в регіональному розрізі; обшарування укриття у закладах, у статті було узагальнено основні причини таких змін, серед яких головною визначено війну, що спричинила демографічні зрушення та внутрішню і зовнішню міграцію населення.

Ключові слова: освіта, маркетингові комунікації, війна, пандемія, диджиталізація.

Рис.: 3. **Бібл.:** 10.

Небилиця Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: elena.nebulitsa@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6627-1319>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/JYQ-5396-2024>

Неведрова Марія Юріївна – студентка, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: mash17nev@gmail.com

UDC 658.8.007+372(73)
JEL: I21; I28; M31

Nebulitsya O. A., Nevedrova M. Yu. A Study of Trends in the Development of General Secondary and Primary Education in Ukraine as a Prerequisite for the Formation of an Efficient Policy of Marketing Communications in Educational Institutions

The purpose of this article is to study the trends in the development of general secondary and primary education in Ukraine as a prerequisite for the formation of an effective policy of marketing communications in educational institutions. The study noted the relevance and peculiarity of marketing communications in educational institutions. It is emphasized that they become not just a means of promoting educational services, but also a tool for building long-term relationships, creating a positive image and forming the brand of an educational institution. It is noted that this requires educational institutions to change the traditional approach to communications and use new methods such as content marketing, social media, and webinars to engage audiences and communicate their benefits. With the introduction of digitalization, educational institutions are faced with the need to adapt their communication strategies. Thus, the main trends and aspects that affect the educational sector were allocated and summarized, namely: digitalization of education, individualization of learning, improving the quality of education, cooperation with enterprises. An analysis of the market of educational services of primary and general secondary education in Ukraine in the period from the 2000s to the present day has been carried out. It is noted that until 2019, this market had relatively established trends, characterized by active development under the influence of reforms and technological progress. However, the COVID-19 pandemic and Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 significantly affected all spheres of life. Demographic problems, uneven funding, and insufficiency or destruction of infrastructure in remote regions of the country have created some difficulties. On the other hand, the reports that were analyzed also note positive changes related to the integration of new technologies, support for innovative approaches and expansion of the network of alternative educational institutions, which contributes to the intensification of development and improvement of

the quality of educational services. Based on statistical analysis of such indicators as the number of applicants for complete general secondary education; the dynamics of the birth rate in Ukraine; the number of pedagogical and scientific-pedagogical staff in educational institutions for the analyzed period; change in the number of educational network institutions in the regional context; arrangement of shelters in institutions, the article summarized the main reasons for such changes, among which the main one was the war, which caused demographic shifts and internal and external migration of the population.

Keywords: education, marketing communications, war, pandemic, digitalization.

Fig.: 3. **Bibl.:** 10.

Nebylytsia Olena A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: elena.nebulitsa@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6627-1319>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/JYQ-5396-2024>

Nevedrova Mariia Yu. – Student, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: mash17nev@gmail.com

Актуальність дослідження тенденцій розвитку загальної середньої та початкової освіти в Україні зумовлена необхідністю адаптації освітніх закладів до сучасних викликів. Війна, пандемія COVID-19, диджиталізація, реформування системи освіти та зміна суспільних запитів вимагають нових підходів до комунікацій з батьками, учнями та громадою. Глибоке розуміння освітніх тенденцій дозволяє створити ефективну політику маркетингових комунікацій, яка сприятиме залученню учнів та формуванню довіри до закладів освіти. Особливо важливо враховувати специфіку початкової та середньої освіти, адже саме тут формується базис освітньої траєкторії людини.

Останні дослідження з питань розвитку загальної середньої та початкової освіти висвітлені у працях таких авторів, як: О. Локшина, О. Глушко, А. Джурило, С. Кравченко, Н. Нікольська, М. Тименко, О. Шпарик [1], які аналізують вплив реформ на освітній процес; Г. Алексеєва, О. Антоненко, К. Жадан, М. Лифенко [2; 3], які наголошують на важливості диджиталізації у взаємодії з учасниками освітнього середовища. У роботі авторів М. Павленко, А. Павленко, Є. Павленко, В. Молчанов [4], підкреслюється, що зміна суспільних запитів вимагає інноваційних підходів до формування політики маркетингових комунікацій. Про важливість дослідження економічної поведінки української молоді крізь призму маркетингових комунікацій наголошується в роботах Н. Гавриленко [5; 6]. Незважаючи на відносну розробленість проблематики функціонування закладів освіти та їх розвитку, постійні зміни в зовнішньому середовищі обумовлюють відстеження їх впливу.

Отже, *мета* статті полягає в дослідженні тенденцій розвитку загальної середньої та початкової освіти в Україні як передумови формування ефективної політики маркетингових комунікацій в закладах освіти.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі *завдання*:

- ✦ виділити й узагальнити основні тенденції та аспекти, що впливають на освітній сектор;
- ✦ зазначити основні тенденції ринку освітніх послуг початкової та загальної середньої освіти в Україні;
- ✦ виділити основні негативні та позитивні тенденції даного процесу;
- ✦ провести статистичний аналіз основних показників ринку освітніх послуг початкової та загальної середньої освіти в Україні;
- ✦ окреслити основні причини змін, які відбувалися на ринку освіти.

Передусім необхідно зазначити, що сучасні заклади освіти мають не лише надавати високоякісні освітні послуги, але й активно взаємодіяти з учнями, батьками, громадою та партнерами через цифрові платформи. Маркетингові комунікації стають не просто засобом просування освітніх послуг, а й інструментом для побудови довготривалих взаємин, створення позитивного іміджу та формування бренду освітнього закладу.

З упровадженням диджиталізації заклади освіти стикаються з необхідністю адаптації своїх комунікаційних стратегій. Інтернет, соціальні мережі, онлайн-платформи та мобільні застосунки стають основними каналами взаємодії. Це вимагає від освітніх установ змінити традиційний підхід до комунікацій та використовувати нові методи, такі як контент-маркетинг, соціальні мережі та вебінари, для залучення аудиторії та інформування про свої переваги.

Дослідження тенденцій розвитку загальної середньої та початкової освіти в Україні є важливим аспектом для формування ефективної політики маркетингових комунікацій у закладах освіти. Основні тенденції, які впливають на освітній сектор, включають: цифровізацію освіти, індивідуалізацію навчання, підвищення якості освіти, співпрацю з підприємствами.

1. Цифровізація освіти – це впровадження цифрових технологій у процес навчання й управління освітніми установами. В Україні ця тенденція набирає все більше популярності та охоплює різні аспекти, серед яких треба відзначити:

- ✦ використання електронних платформ для навчання, таких як Moodle або Google Classroom, для організації дистанційних курсів, ведення навчального процесу та комунікації між викладачами і здобувачами;
- ✦ зростання популярності віддалених форм навчання, таких як вебінари та онлайн-заняття, що дозволяє залучати викладачів з різних регіонів і забезпечує доступ до освіти для здобувачів у віддалених місцях;
- ✦ використання автоматизованих систем для оцінювання знань, що забезпечує швидкий зворотний зв'язок і можливість аналізу результатів;
- ✦ доступ до численних онлайн-ресурсів: електронних підручників, освітніх відеоматеріалів, інтерактивних вправ;
- ✦ створення можливості для забезпечення інклюзивної освіти завдяки технологіям, які допомагають учням з особливими потребами;
- ✦ у процесі навчання акцентується увага на розвитку цифрових навичок роботи з інформаційними технологіями, що є критично важливим у сучасному світі.

Отже, цифровізація освіти не лише підвищує доступність та якість навчання, але і вимагає від освітніх закладів адаптації до нових умов і потреб сучасних здобувачів. При цьому основними каналами взаємодії стає зростання використання онлайн-платформ, електронних ресурсів і технологій дистанційного навчання.

2. Індивідуалізація навчання – це підхід, який ставить учня в центр навчального процесу та враховує його унікальні потреби, інтереси та темпи навчання. Такий підхід може включати в себе кілька ключових аспектів:

- ✦ використання технологій, які дозволяють коригувати навчальні матеріали та завдання залежно від прогресу учня, його сильних і слабких сторін;
- ✦ розробка індивідуальних планів навчання для кожного учня, включно з вибором тем, проектів та методів оцінювання;
- ✦ постійний діалог між учнем і викладачем, який дозволяє коригувати навчальний процес і підходити до навчання;
- ✦ використання різноманітних форм контенту, включно з відео, інтерактивними іграми

та симуляціями, що допомагає учням навчатися у зручному для них форматі;

- ✦ заохочення учнів до роботи в малих групах або в парах, що допомагає їм вчитися одне в одного та розвивати соціальні навички.

Впроваджуючи індивідуалізоване навчання, заклади освіти можуть значно підвищити якість освіти, утримати учнів та допомогти їм досягти кращих результатів. А це потребує адаптації комунікаційних стратегій закладів освіти.

3. Підвищення якості освіти є ключовою метою для освітніх закладів як в Україні, так і за її межами. Основні напрямки, які сприяють цьому процесу, включають такі:

- ✦ академічна доброчесність, тобто запровадження стандартів викладання та навчання, які сприяють чесності, відповідальності та етиці в навчальному процесі;
- ✦ професійний розвиток викладачів як постійне підвищення кваліфікації педагогів через тренінги, семінари та курси, що допомагають їм упроваджувати нові технології та методи навчання;
- ✦ використання інноваційних технологій, таких як електронні платформи, онлайн-ресурси та цифрові інструменти, для поліпшення навчального процесу та забезпечення доступу до якісних матеріалів;
- ✦ упровадження системи оцінювання, що включає самостійну та взаємну оцінку, щоб зафіксувати прогрес учнів та вдосконалити процес навчання;
- ✦ забезпечення рівного доступу до освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх можливостей, статусу або регіону проживання;
- ✦ партнерство з батьками, місцевими організаціями та бізнесом для поліпшення ресурсного забезпечення закладів освіти та підтримки їх розвитку.

4. Співпраця з підприємствами не лише підвищує якість освіти, але й сприяє адаптації закладів до потреб ринку праці. Основні аспекти такої співпраці:

- ✦ практична підготовка учнів, яка дозволяє закладам освіти організувати стажування, практики та виїзні уроки, що забезпечують учням практичні навички та поглиблене розуміння матеріалів;
- ✦ підприємства можуть бути залучені до розробки або оновлення навчальних планів, щоб вони відображали сучасні вимоги ринку праці та новітні технології;
- ✦ заклади освіти можуть реалізовувати спільні дослідницькі проекти, конкурси, семінари та інші заходи за участі бізнесу, що під-

вищує їх видимість і залучення до навчального процесу;

- ★ співпраця з підприємствами може включати меценатство, гранти або інвестиції в інфраструктуру закладу, що поліпшує матеріально-технічну базу;
- ★ співпраця дозволяє зрозуміти потреби цільової аудиторії, завдяки чому заклади можуть ефективніше формувати свої маркетингові комунікації, акцентуючи увагу на важливих аспектах навчання.

Таким чином, для закладів освіти важливо враховувати ці тенденції у своїй маркетинговій політиці, використовуючи ефективні комунікаційні канали, такі як соціальні мережі, вебінари та інформаційні кампанії, для залучення та підтримки інтересу з боку учнів та їхніх батьків.

Слід зазначити, що інформаційна революція стрімко увірвалася в життя сучасного суспільства, змінивши функціонування всіх сфер його життєдіяльності. Диджиталізація, як одна з головних складових інформаційної революції, не тільки міцно закріпилася в механізмі навчального процесу в закладах освіти, а й ґрунтовно трансформувала сутність і характер освіти. Так, ринок освітніх послуг початкової та загальної середньої освіти в Україні в період з 2000-х рр. і до 2019 р. мав відносно усталені тенденції, що характеризувалися активним розвитком під впливом реформ і технологічного прогресу. Проте пандемія COVID-19 і повномасштабне вторгнення Росії на територію України у 2022 р. суттєво вплинули на всі сфери життєдіяльності. Демографічні проблеми, нерівномірне фінансування та недостатність або руйнація інфраструктури у віддалених регіонах створили певні труднощі. Натомість у звітах, які було проаналізовано, відмічаються і позитивні зміни, пов'язані з інтеграцією нових технологій, підтримкою інноваційних підходів та розширенням мережі альтернативних навчальних закладів, що сприяє активізації розвитку та підвищенню якості освітніх послуг.

Розглянемо основні негативні та позитивні тенденції більш детально за період 2018–2024 рр. Для аналізу взяли саме цей період, оскільки, як вже зазначалося, до карантину зберігались «традиційні» проблеми. Суттєвий перелом у трендах розпочався з 2019 р. і зберігається до теперішнього часу. Спираючись на інформаційно-аналітичний збірник «Освіта в Україні: виклики та перспективи» Міністерства освіти і науки України, ми з'ясували, що протягом аналізованого періоду спостерігається позитивна динаміка за показником «Кількість здобувачів повної загальної середньої освіти» (рис. 1).

Також встановлено, що в період 2018–2020 н. рр. зберігалися тенденції до зменшення кількості здобувачів освіти за більшістю рівнів, окрім повної загальної середньої освіти. Так, порівняно з попереднім навчальним роком у 2019/2020 н. р. зменшилася загальна кількість здобувачів, а саме: дошкільної освіти – на 3,7% (станом на кінець 2019 р.); професійної (професійно-технічної) освіти – на 3,6%; вищої освіти – на 5,4%. Разом із тим кількість здобувачів повної загальної середньої освіти зростає на 2,4% (з 4 041 652 осіб у 2018/2019 н. р. до 4 138 466 осіб у 2022/2023 н. р.) [7]. Це напряму пов'язано із народжуваністю, динаміку якої наведено на рис. 2.

Незважаючи на те, що в Україні спостерігається негативний тренд народжуваності, який буде зберігатися і далі, про що свідчить від'ємне значення рівняння на лінії тренду (див. рис. 2), в закладах освіти до початку війни зберігалася динаміка, що характеризувалася достатньо високим набором до шкіл. Однак починаючи з 2022 р. тенденції змінилися. Так, згідно з результатами моніторингу Державної служби якості освіти України, у 82 територіальних громадах, охоплених вивченням, функціонує 1248 закладів: 633 загальної середньої (ЗСО), 559 дошкільної (ЗДО) та 90 позашкільної (ЗПО) освіти [9].

Протягом трьох останніх років у громадах освітня мережа зменшилася на 72 заклади освіти, з них 37 ЗДО і 34 ЗСО. Ліквідовано 29 закладів освіти (16 ЗДО, 12 ЗСО і 1 ЗПО), найбільше у

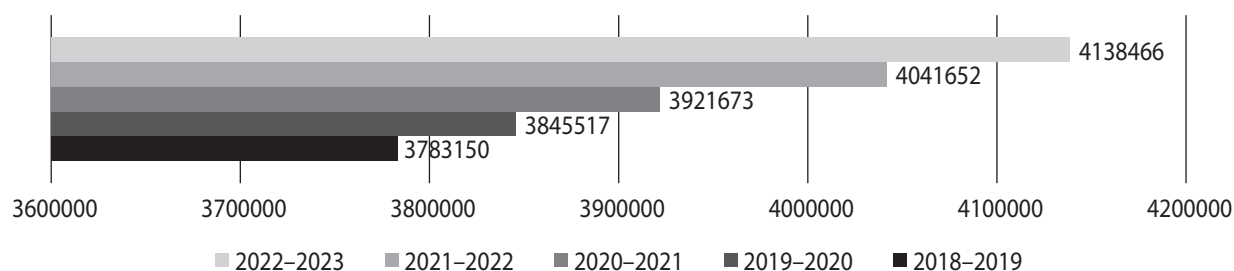
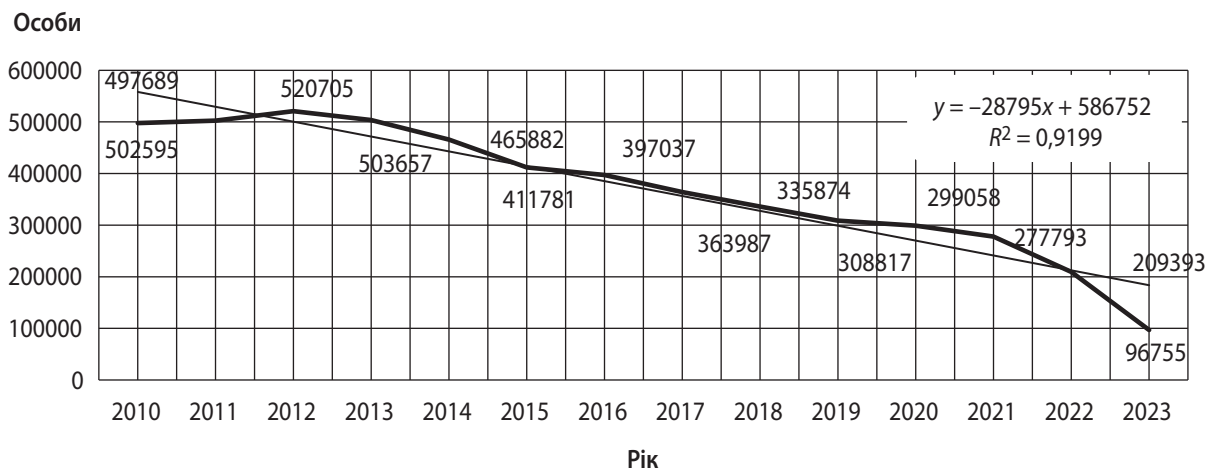

Рис. 1. Кількість здобувачів повної загальної середньої освіти в період 2018/2019–2022/2023 навчальних років), осіб [7]

Рис. 2. Народжуваність в Україні протягом 2010–2024 рр., осіб [8]

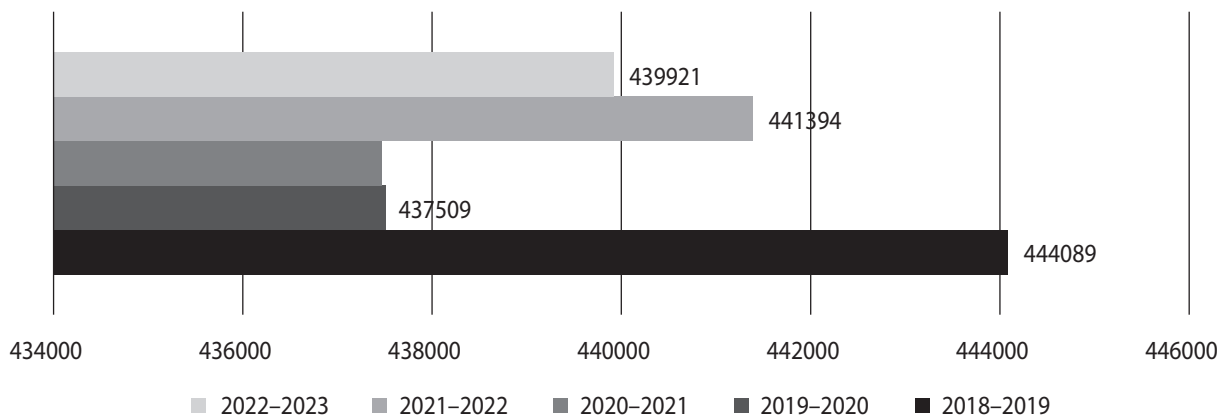
Вінницькій (9), Миколаївській (6) та Чернігівській (5) областях. Водночас утворено 8 закладів освіти (6 ЗПО і 2 ЗДО). У більшості закладів освітній процес відбувається очно (61%), інші працюють у змішаному режимі (17%) та дистанційно (17%). Порівняно з минулим навчальним роком відсоток закладів освіти, що працюють очно, зріс на 14%, тоді як дистанційне навчання зменшилося на 12%. Найбільше закладів освіти, де організоване дистанційне навчання, функціонують у Херсонській і Запорізькій (100%), Харківській (92%) та Миколаївській (55%) областях. Це ті області, які піддаються регулярним обстрілам. У 55-ти закладах освіти освітній процес не розпочато, з них у 46-ти ЗДО (83%). Основні причини – відсутність укриттів і достатнього контингенту [9].

Наступний показник – кількість педагогічних і науково-педагогічних працівників у закладах освіти. За даними Державної служби статистики України, кількість педагогічних і науково-педагогічних працівників у закладах

освіти упродовж 2018/2019 та 2022/2023 н. рр. порівняно з попереднім навчальним роком зменшилася на 0,2% (станом на кінець 2023 р.) (рис. 3).

Педагогічний склад закладів професійної (професійно-технічної) освіти скоротився на 3,1%, а закладів повної загальної середньої освіти – на 0,3%. Натомість викладацький склад закладів вищої освіти (університетів, академій, інститутів) збільшився на 0,4%.

Крім того, встановлено, що однією із виразних тенденцій після 2023 та 2024 рр. є поступове зменшення кількості школярів, які здобувають загальну середню освіту, внаслідок наявних демографічних процесів в Україні. Незважаючи на те, що з початком повномасштабного вторгнення заклади освіти докладають максимум зусиль для облаштування безпечних місць перебування під час повітряної тривоги, все одно через небезпеку мешканці громад, особливо тих, що розташовані на лінії бойового зіткнення, приймають рішення або переміщуватися до більш безпечних регіонів України, або мігрувати за кордон і там навчати дітей [8].

Рис. 3. Кількість педагогічних працівників у закладах повної загальної середньої освіти протягом 2018/2019–2022/2023 навчальних років), осіб [10]

Як підтвердження тези щодо зусиль і намагань представників органів місцевої влади, адміністрації шкіл тощо – протягом 2023/2024 н. рр. у 76% закладів освіти, охоплених вивченням, облаштовано укриття, що на 13% більше порівняно з попереднім навчальним роком. При цьому переважають найпростіші укриття (51%). Захисні споруди цивільного захисту, сховища, протирадіаційні укриття наявні у 20% закладів, а в 14% сховища розміщені в спорудах подвійного призначення. Використовують об'єкти фонду захисних споруд інших суб'єктів господарювання 32% закладів освіти [9].

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідження тенденцій розвитку загальної середньої та початкової освіти в Україні є важливим аспектом для формування ефективної політики маркетингових комунікацій у закладах освіти. Основні тенденції, які впливають на освітній сектор, включають: цифровізацію освіти, індивідуалізацію навчання, підвищення якості освіти, співпрацю з підприємствами. Спираючись на статистичний аналіз, автори дійшли висновку, що протягом 2023/2024 навчального року змінилися тенденції розвитку загальної середньої та початкової освіти в Україні, які характеризуються скороченням як кількості педагогічних працівників у закладах повної загальної середньої освіти, так і (всупереч усталеній тенденції зростання кількості школярів до 2022 р.) здобувачів повної загальної середньої освіти протягом 2023/2024 навчального року. Серед основних причин визначено війну, яка спричинила демографічні зрушення та внутрішню і зовнішню міграцію населення. Вважаємо, що окреслені тенденції відбиваються на розвитку окремо взятих навчальних закладів.

Наведені аналітичні дані можуть служити базисом для розроблення концептуальної моделі формування маркетингових комунікацій в умовах диджиталізації закладу освіти. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Локшина О. І., Глушко О. З., Джурило А. П. та ін. (упоряд.). Відповідь світової спільноти на виклики COVID-19 в освіті (лютий-червень 2020 р.) : оглядове видання. Київ : Авторитет, 2020. 36 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-0-4-2020-36>
2. Алексєєва Г. М., Антоненко О. В., Жадан К. О., Лифенко М. В. Досвід використання засобів електронного навчання у інклюзивному освітньому ВНЗ. *Фізико-математична освіта*. 2018. Вип. 4. С. 17–24. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2018-018-4-003>

3. Кравченко Н., Алексєєва Г., Горбатюк Л., Хоменко С. Організація виховної роботи закладу освіти під час карантину засобами інформаційно-комп'ютерних технологій. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2022. С. 177–188. DOI: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-1-177-188>
4. Павленко М., Павленко Л., Павленко Є., Молчанов В. Інноваційні можливості впровадження онлайн-платформ для навчання програмування майбутніх вчителів інформатики. *Молодь і ринок*. 2024. № 9. С. 143–149. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.309871>
5. Гавриленко Н. В., Швед В. Ю. Податково-облікові ризики витрат на маркетинг. *Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції до 90-річчя заснування ХНТУСГ (м. Харків, 15 жовтня 2020 р.). Харків, 2020. С. 53–56.
6. Гавриленко Н. В. Теоретичні підходи до вивчення економічної поведінки української молоді. *Ольвійський форум – 2020 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі* : XIV Міжнародна наукова конференція; програма та тези II Міжнародної науково-практичної конференції «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» (м. Миколаїв, 4 червня 2020 р.). Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2020. С. 46–49. URL: <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bf5da52c-8d47-4139-99b7-49cc2a9541c0/content>
7. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. *Міністерство освіти і науки України*. Київ, 2020. 293 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>
8. Martynovych N., Britchenko I., Kolinets L., Popova Yu. On Sustainable Development under the Conditions of Human Capital Migration: A New Agenda for External and Internal Population Displacement. *Problemy Ekorozwoju/Problems Of Sustainable Development*. 2024. Vol. 19. Iss. 2. P. 23–34. DOI: <https://doi.org/10.35784/preko.6230>
9. Як заклади освіти розпочали 2023–2024 навчальний рік. *Результати моніторингу Державної служби якості освіти України*. 29.11.2023. URL: <https://sqe.gov.ua/2023-2024-nr-monitoring/>
10. Кількість найманих працівників в еквіваленті повної зайнятості у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/knp/knp_u/arch_knp_u.htm

REFERENCES

- Aliexsieieva, H. M. et al. "Dosvid vykorystannia zasobiv elektronnoho navchannia u inkluzyvnomu osvithnomu VNZ" [Experience in Using e-Learning Tools in Inclusive Educational Space of Higher School]. *Fyzyko-matematychna osvita*, no. 4 (2018): 17-24. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2018-018-4-003>
- Havrylenko, N. V., and Shved, V. Yu. "Podatkovo-oblikovi ryzyky vytrat na marketynh" [Tax and Accounting Risks of Marketing Expenses]. *Suchasnyi marketynh: stratehichne upravlinnia ta innovatsiinyi rozvytok*. Kharkiv, 2020. 53-56.
- Havrylenko, N. V. "Teoretychni pidkhody do vvychenia ekonomichnoi povedinky ukrainskoi molodi" [Theoretical Approaches to the Study of Economic Behavior of Ukrainian Youth]. *Olviiskyi forum – 2020: stratehii krain Prychornomorskoho rehionu v heopolitychnomu prostori; Zaluchennia patriotychno aktyvnoi molodi do rozvytku hromadianskoho suspilstva yak chynnyk sotsialnoi bezpeky Ukrainy*. Mykolaiv, 2020. 46-49. <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bf5da52c-8d47-4139-99b7-49cc2a9541c0/content>
- "Kilkist naimanykh pratsivnykh v ekvivalenti povnoi zainiatosti u subiektiv velykoho, serednoho, malo-ho ta mikropidpriemnytstva za vydamy ekonomichnoi diialnosti" [The Number of Employees in the Equivalent of Full Employment in Subjects of Large, Medium, Small and Micro Enterprises by Types of Economic Activity]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/knp/knp_u/arch_knp_u.htm
- Kravchenko, N. et al. "Orhanizatsiia vykhovnoi roboty zakladu osvity pid chas karantynu zasobamy informatsiino-kompiuternykh tekhnolohii" [Organization of Educational Work of the Educational Institution During Quarantine by Means of Informa-tion and Computer Technologies]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho univer-sytetu. Seriia «Pedahohichni nauky»* (2022): 177-188. DOI: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-1-177-188>
- Lokshyna, O. I. et al. *Vidpovid svitovoi spilnoty na vyklyky COVID-19 v osviti (liutyi-cherven 2020 r.) : ohliadove vydannia* [The Global Community's Response to the Challenges of COVID-19 in Education (February-June 2020): review edition]. Kyiv: Avtorytet, 2020. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-0-4-2020-36>
- Martynovych, N. et al. "On Sustainable Development under the Conditions of Human Capital Migration: A New Agenda for External and Internal Population Displacement". *Problemy Ekorozwoju/Problems Of Sustainable Development*, vol. 19, no. 2 (2024): 23-34. DOI: <https://doi.org/10.35784/preko.6230>
- "Osvita v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy. Informatsiino-analitychnyi zbirnyk" [Education in Ukraine: Chal-lenges and Prospects. Informational and Analyti-cal Collection]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. Kyiv, 2020. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferen-cia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>
- Pavlenko, M. et al. "Innovatsiini mozhlyvosti vpro-vadzhenia onlain-platform dla navchannia prohramuvannia maibutnykh vchyteliv informatyky" [In-novative Opportunities for Implementing Online Platforms for Teaching Programming to Future Com-puter Science Teachers]. *Molod i rynok*, no. 9 (2024): 143-149. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.309871>
- "Yak zaklady osvity rozpochaly 2023-2024 navchalnyi rik" [How Educational Institutions Started the 2023-2024 Academic Year]. *Rezultaty monitorynhu Der-zhavnoi sluzhby yakosti osvity Ukrainy*. November 29, 2023. <https://sqe.gov.ua/2023-2024-nr-monitoring/>